

TÜRK DÜNYASINDA İLETİŞİM DİLİ

Dr. Elza Samedova¹

20. yüzyıla Kuzey Türkçesi, Batı Türkçesi ve Doğu Türkçesi olarak üç büyük yazı dili halinde ulaşan, Türk dilinde günümüzde yirmiden fazla yazı dili mevcuttur. İşte bugün Türk dünyasının en önemli problemlerinden biri de bu farklı yazı dillerine sahip olmalarıdır. Bu farklı yazı dilleri Türk dünyasının birbiriyle temasının, anlaşmasının ve kültürel ilişkilerinin gelişmesinin karşısındaki en büyük engellerden biridir.

Kültürel ve ilmî temasların artması için bütün Türk boyları arasında ortak bir yazı dilinin oluşması Türk aydınlarının en büyük hedeflerinden biridir. Bu hedefin gerçekleşmesi ise artık Türk dünyası için bir zarurettir.

Nitekim bugün Türk dünyasıyla ilgili herhangi bir Türk Cumhuriyetinde ilmî veya kültürel bir toplantı, sempozyum yapıldığında Türk dünyası aydınlarının birbirleriyle anlaşmak için Rusça, İngilizce gibi yabancı dilleri iletişim dili olarak kullanmaktadırlar. Türk dünyası aydınlarının kendi aralarında ortak bir Türkçeyle anlaşmaları, bütün Türk yazı dillerinde meydana getirilen eserlerin karşılıklı olarak birbirine aktarılması ihtiyacı artık çoktan doğmuş ve çözüm bekleyen bir meseledir.

Türk dünyası için müşterek bir edebî dilin oluşması yönünde çeşitli görüşler önerilmiş ve bu görüşler tartışılmıştır. Bu görüşler arasında Türk lehçe ve şivelerindeki ortak kelimelerin derlenerek Ortak Türkçenin sözlüğünün hazırlanması, Türk lehçelerinin karşılaştırmalı sözlüklerinin ve dilbilgisi kitaplarının hazırlanması gibi güzel ve mantıklı öneriler vardır. Nitekim bu konuda bazı önemli çalışmaların da yapıldığı bilinmektedir. Ayrıca bir yazı dilinin oluşumu sürecinde belli bir zaman dilimine ihtiyaç olduğu tartışılmazdır. Aksi takdirde yapma, kullanırlığı zayıf bir dil ortaya çıkmış olacaktır. Fakat Ortak Türkçe teşekkül edene kadar Türk dünyası

¹ Hazar Üniversitesi, esamedova@khazar.org
Kharzar University, dean School of Education

aydınlarının, aynı zamanda Türk dünyasıyla kültürel ve iktisadî ilişkiler kuran insanların da bir iletişim diline ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyacın giderilmesi için müşterek yazı dilinin oluşmasını yıllarca beklemek gerekmez. Bu durumda müşterek yazı dili oluşturulmadan önce bir anlaşma, iletişim diline olan ihtiyacın karşılanması gerekir. 10 yıl önce uzak hedef olarak gösterilen Ortak Türkçe artık pille pille gerçekleşmelidir. Ve bu yoldaki ilk adım da, Ortak Türkçeye geçiş merhalesi niteliğinde Türkiye Türkçesini iletişim dili kullanmaktır. Nitekim bütün itiraz ve tartışmalara rağmen bu aşama kendiliğinden gerçekleşmektedir. Şöyle ki bugün bütün Türk dünyasıyla hem ilmî, kültürel, hem de iktisadî ilişkileri en sıkı şekilde yürüten Türk devletinin Türkiye Cumhuriyeti olduğu bir gerçektir. Bütün Türk Cumhuriyetleri ve Türk topluluklarında, aynı zamanda dünyanın birçok ülkesinde Türkçe eğitim yapan bir sürü ilk ve ortaokullar, lise ve üniversiteler bulunmaktadır. Bu eğitim kurumlarının eğitim dili Türkiye Türkçesidir. O zaman geçiş için bundan daha güzel bir iletişim dili bulunabilir mi?

Bugün Türkiye’de, Azerbaycan’da, Kazakistan’da, Kırgızistan’da ve başka ülkelerde Türkiye Türkçesiyle eğitim-öğretim yapan okulların öğrencilerinin, üniversitelerin öğretim kadrosunun anlaşma dili zaten Türkiye Türkçesi değil midir? Bu durumda Türkiye Türkçesi Ortak Türk Edebi Diline geçişte bir basamak olarak, iletişim dili gibi, zaten kullanılıyor demektir.

Bu noktada Türkiye Türkçesi diğer Türk yazı dillerinin üstünde üstün, kusursuz bir yazı dili olarak telakki edilmemelidir. Türkiye Türkçesini iletişim dili olarak kullanalım derken, bu yazı diline özellikle 1950’lerden sonra Türkçeye karşı özensizlik, yabancı dil hayranlığı gibi sebeplerle Batı dillerinden girmiş ve adeta Türkiye Türkçesini istilâ etmiş Avrupa menşeli kelimeleri ve de Türk dünyasını birbirinden uzaklaştırmak namına bilinçli olarak yapılmış, sözde öztürkçecilik namına uydurulmuş dili kastetmiyoruz. Bu dil Türk dünyasının birbiriyle anlaşmasına engel oluşturmakla birlikte aynı zamanda Türkiye Türkçesinin bugünkü haliyle iletişim dili olarak kullanılmasında birtakım haklı itirazların doğmasına sebep oluyor. Şöyle ki mesela, Türkiye’nin basın-yayın kuruluşlarının, Türk dünyasındaki faaliyetini, Ortak Türkçeye katkıda bulunmak açısından, sevindirici hal gibi kabul etmemiz gerekirken, bu kurumların Türkçeye karşı duyarsız ve özensiz tutumları üzüntü doğurmaktadır. Ayrıca, yukarıda bahsettiğimiz

eğitim-öğretim kurumların da çalışanların konunun hassasiyetini göz önünde bulundurmaları ve temiz Türkçe konusunda hassas davranmaları gerekmektedir.

Fakat burada şunu da belirtelim ki Türkiye Türkçesi dışındaki Türk lehçelerinde de durum hiç de i açıcı değildir. Yaklaşık bir asırlık Rusça özentisi ve baskısına son yıllarda İngilizce gibi Batı kökenli dillerin baskı ve etkisi de eklenmektedir.

Yeni kavramları karşılama açısından “ender matematiksel yapısıyla”² sayısız kelime türetmeye, eski dilden kelime diriltmeye ya da lehçe, şive ve ağızlarından sınırsız kelime derlemeye kadir Türkçe gibi zengin bir dile sahip bizler, kendi dilimizi hor görmemiz, küümsememiz sebebiyle, bazılarımızda Rusça, bazılarımızda da artık kelime türetme yeteneği kalmamış olan İngilizce gibi yabancı dillere hayranlık, düşkünlük yaratılmıştır.

Bu yabancı kelimelerin dışındaki Türkçede ise hepimizin severek okuduğu, anladığı Fuzuliler’in, Molla Penah Vagifler’in, Mirze Alekber Sabirler’in, Ahmet Cevatlar’ın, Elmas Yıldırımlar’ın, Hüseyin Cavitler’in Mehmet Akifler’den, Reşat Nuriler’den, Peyami Safalar’dan, Faruk Nafizlar’dan, Necip Fazıllar’dan, Orhan Veliler’den, Nihal Atsızlar’dan, Arif Nihatlar’dan bir farkı mı vardır ki?

Zaten Türk lehçelerinin kelime hazinesinde temel kavramları karşılayan kelimeler aynıdır. Yapılan araştırmalar Türk lehçelerindeki organ adlarının, tabiatla, yönlerle, zamanla, akrabalık ilişkileriyle ilgili kelimelerin, temel isimlerin, fiillerin, sayıların, sıfat ve zarfların, zamirlerin, soru kelimelerinin, edat ve bağlaçların, temel renklerin çok büyük bir oranda aynı olduğunu ortaya koymaktadır.³

Bugün Ortak Türkçe ifadesi için ehli olmayan bir sürü insanda, sanki herkesin Türkiye Türkçesiyle konuşacağı fikrini uyandırmaktadır. Fakat bu noktada unutulana bir husus vardır. Bir milletin konuşma diliyle yazı dili, edebî dili birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Farklı bölgelerde farklı ses, yapı ve hatta kelime bakımından farklı şekiller kullanılabilir, fakat yazarken herkes ortak bir dille yazar. Yazı dili, ilim, kültür, edebiyat eserlerinde, basın- yayında kullanılan dildir.

Türk dünyası için Ortak Türkçe derken de işte bu yazı dili birliği kastedilmektedir. “Nasıl ki bir ülkenin eğitim sisteminde farklı konuşma dillerine sahip insanlar, belli tahsil

² İfade değerli bilim adamı, Türkçe fedaisi Prof.Dr. Oktay Sinanoğlu’na aittir.

³ Ek bilgi için bk. Prof.Dr. A.B.Ercilasun, Türk Dünyası Üzerine İncelemeler, Akçağ yay., Ankara 1997, s.196-207

kademelerinden geçerek ortak yazı dilinde birleşirse Türk dünyası da Ortak Türkçede birleşecektir.”⁴

Aslında bu düşünce, 20.yüzyılın ilk yıllarında Kırım’da büyük mütefekkir Gaspıralı İsmail’in çıkardığı Tercüman gazetesindeki **"Dilde, Fikirde, İşte, Birlik "** şiarıyla benimsenmiş ve Türk dünyasında dil birliği sağlanmaya çalışılmıştır. Nitekim başarılı da olunmuştur.

10 yıl önce Ortak Türkçe çok uzak hedef olarak gösteriliyordusa bugün bu hedefin ilk aşaması gerçekleşmek üzeredir. Dil birliğinin ilk aşaması olan iletişim dili gibi Türkiye Türkçesinin kullanılması artık bir zorunluluk ve en mantıklı çözümdür. Bu iletişim dili daha ileriki dönemlerde diğer Türk lehçelerinin kendi kelime hazinesi hesabına zenginleştirilerek ortak yazı dili haline dönüşecektir. Yeter ki dilimize gereken özeni, dikkati gösterelim, onu yabancı dillerin istilasından koruyalım ve güzelim anadilimize hakkettiği değeri verelim. Bunun için de Türkçe sevgisini, dil bilincini çocuklarımıza ve gençlerimize aşılarmayı ve öğretmeyi en başlıca görev addedlim.

Nitekim değerli hocamız Prof. Dr. A.B.Ercilasun’un söylediği gibi “bütün bunlar serbest bir ortama ve millî bir şura bağlı olarak gerçekleşecektir.” Millî şurun halledemeyeceği hiçbir zorluğun olmadığını bir daha hatırlatmanın faydalı olacağını düşünüyoruz.

Bakü 2007

⁴ bk. Prof.Dr. A.B.Ercilasun, Türk Dünyası Üzerine İncelemeler, Akçağ yay., Ankara 1997